

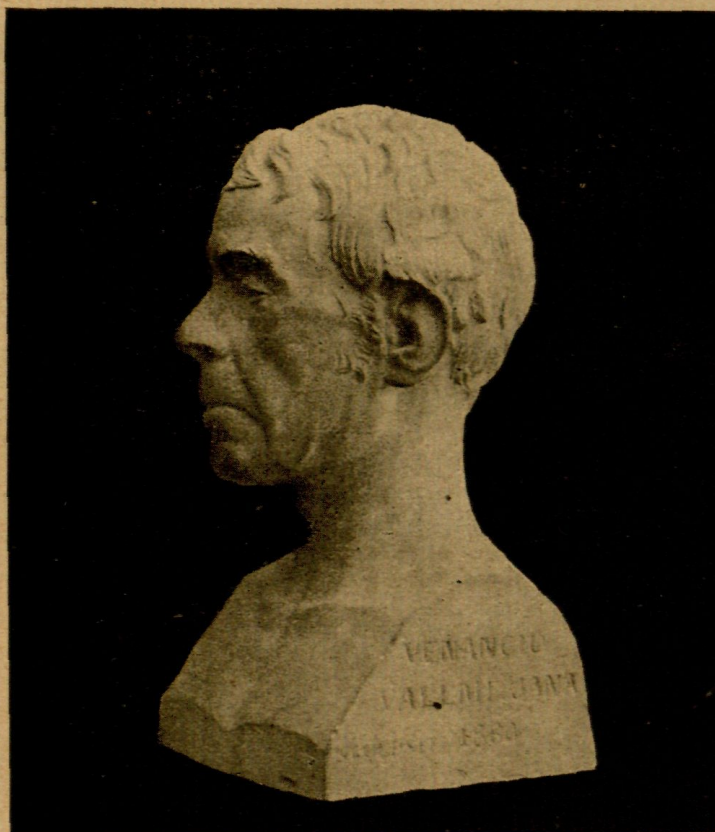
REUS ARTISTICH

IL·L·USTRACIÓ MENSUAL

ANY I REUS, NOVEMBRE DE 1890 NÚM. 8

SUSCRIPCIÓ Preu pera Espanya. . . 3 ptas. 1' any. ADMINISTRACIÓ Carrer de Amargura - 45 - Reus.	SUSCRIPCIÓ Preu pera l' Estranger. . . 6 ptas. 1' any. DIRECCIÓ Arrabal alt de Jesús núm. 3 - Reus.
---	---

R. CASALS

Fotografía de M. Martínez.

PRÓSPERO DE BOFARULL Y MASCARÓ

NASQUÉ EN REUS Á 31 AGOST DE 1777; † EN BARCELONA Á 29 DESEMBRE DE 1859

Escultura de Venanci Vallmitjana

UAB
Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

SUMARI

TEXT.—*Historia del mes*, per A. Pascual y Cugat.—*Nostres grabats*.—*Próspero de Bofarull y Mascaró*, per Bernard Torroja.—*Matinada*, (poesia), per Catarina Ferrer. — *La misa dels soldats* per J. Güell y Mercader.

GRABATS.—*Próspero de Bofarull y Mascaró*, (esculptura de Venanci Vallmitjana) fotografia de M. Martínez.—*Después de unas playeras*, cuadro de Joseph Llovera. — *La dressera*, dibuix a la ploma, de Juli Guasch.—*Matadero Municipal de Reus. Un tros de retxa de tallada*, dibuix de F. Borrás. — *Matadero municipal de Reus. Retxa que ha de tancar l'edifici*, dibuix de F. Borrás.

HISTORIA DEL MES

DEUSIAU blavas aurenetas, misatjeras poéticas dels bon dias primaverals, tendres moixons nascuts á la sombra de la meva casa, sota la barbacana y propet del cuarto ahont dormen mos fillets; adeusiau y tornau prompte, ab lo bon temps y l'aire tebi. Fugen ab vosaltres la grassa cucullada y 'l colom feréstech, los verderols y cadeneras, d'alegrois cants, puig per tots ja no quedan en los camps llavors ab que nudrirvos ni pot ja lo sol calentarvos. Sols la griva, que creua per los alts puigs, y 'ls torts, que buscan las grassas olivas, y la alosa, que devalla fent círcols cap á las planurias, distreuen de la monotonía d'aquest cel gris y plujós, qu' envolta com una mortalla la naturalesa trista. Y aixís com á la posta del sol se dauran los nuvols de clarors rojencas, axís també en la tardor perden los verts tons las fullas, pera tornarse vermellas y grogas, indici d' una próxima cayguda.

* * *

Temps de grans casseras, d' agradables reunions en los enmarletats castells, d' exposició de rics trajos en los passeigs y teatres, en los dinars y festas. Corra lo diner á bundó perquè las cullitas son á casa y 's venen adepressa; lo comer está en plena activitat y las botigas no pararan de vendre. Lo govern també ha escullit aquest moment pera l' envit al emprerit de Cuba: ¡850 millions! ¡bona caixalada! La ocasió es tentadora y 'l guany segur, sens las exposicions ni las penas del treball assíduo de la terra ó de la fábrica. Axís veyém que mentres disminueix la industria y la agricultura, aumenta la afició á la bolsa y al joch, á las postas y al *agi*: lo deu Etzar es l' amo del mon y al cantar las sevas victorias sols se compten los pochs privilegiats y no los que cauhen en la miseria y arrastran ab élls á la seva familia. Pero se viu adepressa, se gosa avuy sens pensar en lo demás, y á la fi del

sigle se balla una farandola infernal, despreocupats de lo que puga vindre y de la poca solidés dels fonaments.

La fi de sigle y la decadencia suposada actual es un tema ja gastat per los francesos, de imaginació viva y ardent. Tot es *fin de siècle*, y 's disfruta regoneixentnos inferiors als passats. ¡Trist es lo pervindre qu' espera á la generació actual! vells avans d' hora, á trent' anys serán *homes del sigle passat* y desdenyats com á vellurias fora de servey. Mentres tant no s' haurá vist potser may tan d' afany en perpetuar los grans exemples de passadas edats y los homes que sobresurten en las modernas épocas. Potser las estátuas disminueixen en las cualitats que s' exigeixen pera ser perpetuats ab marbre.

Durant aquest mes no se ha passat setmana que no s' en inaugurin unas quantas per Europa. Monument á Delacroix, criticat en vida y enlayrat en la mort; centenari de Lamartine á Màcon, lo poeta que llegirá sempre ab gust la juventut, perquè parla al cor, té fé, y sent de veras las grans passions que conmueven y captivan.

Los baschs han volgut personificar en Villareal de Urechú, l'esperit regional é independent que 'ls anima aixecant una estatua al *bard* modern, l' autor del *Gernikako arbora*, lo poeta aventurer y errant, patriótic y entusiasmista de las llibertats de sa Pátria. A Iparraguirre no poden discutirli los mérits pera ser representat en marbre: éll ha donat un cant d' independencia que fa vibrar los cors dels seus paisans: Aribau feu encara menos y tothom veu ab gust la seva estatua en lo parch de Barcelona.

Succeix ab las estátuas que se vol pendre lo accessori per lo principal; de molts grans homes no 's compren sino aixís aquest afany vingut tot d' un cop pera enlayrarlos: sino fos per aquesta afició del sigle, sens que hagués minvat lo seu renom, tampoch s' hauria pensat en élls si no hi hagués una plassa ó un jardí en que, pera completar la estética, hi fes falta una estatua.

A. PASCUAL Y CUGAT.

NOSTRES GRABATS

D. PRÓSPERO BOFARULL, esculptura de Venanci Vallmitjana

Vegís l' article que va en la plana següent.

DESPRES DE UNAS PLAYERAS, cuadro de J. Llovera

Si tinguessim que relatar lo bon nom que s' ha sagut conquistar, y las cualitats innatas que rehuneix per mantenir aquesta popularitat que gosa la firma de Llovera, 'ns veuriam obligats á omplir espay de que no disposem y quitariam interés per cuan se li publiqui la biografía que tenim en cartera.

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

La gracia andalusa que tan fidelment retrata 'n Llovera está aplegada en l' gitana que avuy li publiquem, recoltzada ab l' abandono típich en sa rassa, y com escoltant l' efecte que han produhit en lo públich sa ben sentidas «playeras».

LA DRESSERA, dibuix á la ploma per J. Guasch

Verdaderament, es un gran atractiu pera 'ls artistas lo trobar dresseras tan pintorescas com la que ha reprodut en J. Guasch, puig á mes de proporcionar bons motius pera omplir de dibuixos sas carteras, convidan ab son bell cop de vista y bona sombra á un rato d' esplahiment al fatigat caminant.

PROYECTE DE LA RETXA DEL NOU MATADERO, per F. Borrás.

Nostra població tan pobre en edificis públichs, va á contar dintre de poch ab un de verdadera importancia qual es, lo matadero que ha projectat y dirigeix l' inteligent arquitecte municipal D. Francisco Borrás. La espayositat, la acertada distribució de las diversas dependencias y la elegancia d' estil avingut ab l' objecte á que está destinada aquesta construcció, honran al arquitecte que ha ideat aquesta obra.

Avuy donem lo dissenyo de la llarga retxa que á la senzillesa reuneix un bon perfil, y que rodeijará tot l' edifici.

A la galanteria del Sr. Borrás esperem poguer publicar en un dels próxims números lo plano general de tot l' edifici.

PRÓSPERO DE BOFARULL Y MASCARÓ

Entre 'ls fills que honran á la sua pátria, conta Reus á don Próspero de Bofarull y Mascaró fill de don Francisco de Bofarull y Miquel y donya Teresa Mascaró y Salas, nascut lo dia 31 de Agost de 1777. Después de haber estudiat filosofía y tres primers anys de la facultad de dret á l' Universitat de Cervera, va conclourer ab lluhiment sos estudis de lleys á l' Universitat de Huesca, ahont va rebre los graus de Llicenciat y doctor l' any 1798, havéntseli en seguida donat la comissió pera substituir la cátedra de Digest, que va desempenyar á satisfacció del Claustre Universitari.

Pera complaure á la sua bondadosa mare y germá major, quant la mort de lo seu virtuós pare, va trasladarse á Madrid, al mitg de qual laberinto va trobarse als 22 anys, sens coneixensa, ni relacions, ni un amich que pogués guiarlo, y reduit als escassos recursos que l' hi podia proporcionar la sua familia, de modesta posició.

Mestres feya la práctica en lo despaig del famós y malaurat lletrat don Domingo Rico de Villademoro, va conduirlo la sort á coneixer al honradíssim y acreditat lletrat catalá don Jaume Ferrer, á qui fou deutor de bons consells y decidida protecció. Conclosos baix la sábia direcció d' aquest bon amich, en son acreditat bu-

fet y en la Academia de dret, los quatre anys de práctica que llavoras prescribia la lley, va trasladarse á Valladolid, en qual Chancilleria va rebrers de advocat en lo mes d' Agost de 1802.

No pòguent ingressar en lo Colegi de Madrid per las grans dificultats que oferia l' admissió, va continuar sos treballs en l' estudi del seu bon amich Ferrer, dedicantse á algunas agencias en las oficinas de la Cort, lo que va donarli ocasió d' entrar en bonas relacions ab personas caracterizadas y de valiment, per quina mediació podia haber anat á Génova ab nostre representant diplomátich lo Marqués de Portago; mes la exesiva modestia de Bofarull y sas aficions lliterarias, lo retragueren d' admetre lo que á mes d' apartarlo dels seus hàbits de treball y reculliment, l' hi pareixia superior á las suas forsas.

En tal situació va trobarlo la trahicionera invasió francesa, y com digué éll: *era español y no pude menos de abominar la invasión francesa*; y venent lo poch que tenia va realisar los seus escassos caudals, y ab la capa al coll, acompanyat de dos amichs, tan ben equipats com ell, varen sortisen de Madrid lo 19 de Mars de 1809, y per camins estraviats pera no caure á mans d' enemichs de la pátria, feren cap á la Carolina, cuartel general del exercit espanyol: de dit punt se trasladá á Córdoba y despres á Sevilla, havent tingut que atravesar per terrenos inundats sufrint grossas tormentas, pera allunyar-se dels francesos, que havian ja franquejat lo portell d' Andalusia, despres de derrotadas las tropas del general Cuesta.

L' estat poch recomanable ab que 's presentá Bofarull y 'ls seus dos companys en la capital d' Andalusia, no era lo mes apropósit pera trobar bon aculliment: aixís fou que gracias á la bona fortuna de trobar, despres de trucar moltes portas inutilment, á un fondista catalá qui al nom de Bofarull, va recordar al general don Casimiro de Bofarull, parent de don Próspero, de qui lo fondista havia rebut beneficis, y á son recort es decidí á donarlhi acullida per la primera nit. Lo següent dia ja va trobar antigas relacions y bons amichs, puig que 's trobavan allí la Jnnta Central y totas las dependencias del Govern superior, que á poch tingueren que ser trasladadas á Cádiz; ahont 's trasladá també Bofarull havent de tindre que passar una nit á un llaud valenciá, per las dificultats que posavan á permetrer l' entrada á la Ciutat.

A Cádiz ahont s' organisá lo govern de la Nació, trobá Bofarull amichs, y allí va residir quatre anys exercint la sua molt honrosa professió, essent elegit assesor de la Congregació benedictina Tarraconense, del Conde de Altamira, y d'

DESPUES DE UNAS *PLAYERAS*, CUADRO DE JOSEPH LLOVERA.

altres. Volentlho afavorir lo mateix Govern, sens ell demanarho, lo va nomenar Alcalde major de la illa de Leon; mes no considerantse ab dots pera desempenyar dit càrrech ab lo degut acort, y essent oposat al seu caràcter apassible y aficions á treballs de mes quietut é independència; va renunciar aquell lucratiu destino al mes de haver estat nomenat; sens que lo Ministre pogués convencerlho á que continués, ni tampoch á que acceptés una plassa de Magistrat de l'Audiencia de Mallorca.

Acabada la guerra y traslatat lo Govern á Madrid, va sortir de Cádiz pera establirse de nou á la Cort nostre laboriós paísá, qui va llavors demanar la plassa d'Arxiver del General de la Corona d'Aragó, que l'hi fou concedida per Real Ordre de la Regencia de 22 Abril de 1814, tenint en comte sa instrucció y distingits mèrits y serveys: y si bé aquest nomenament com los que foren fets am posterioritat á la entrada del Rey á Espanya, quedá anulat per lo decret de 4 de Maig donat á Valencia; va presentar Bofarull sollicitut á S. M. y trobantla fundada, al mateix temps que recordá lo Rey, lo nom del sollicitant, de quant estigué á Reus; lo confirmá en aquell destino per Real Ordre de 22 de Maig, prenent possessió del arxiu lo 12 d'Agost del mateix any.

Trobanse ya en situació de satisfer la sua afició al estudi, al mateix temps que prestaba un valió servey á la pàtria, dedicantse tranquil·lament al arreglo y bona organisació del fins allavors descuidat arxiu de la Corona d'Aragó, y assegurada una posició decorosa; trobanse ya á l'edat de 36 anys, contragué matrimoni am una Senyoreta de recomenables prendas de virtut y esmerada educació de la familia de Sartorio, á la que habia tingut ocasió de coneixer durant sa estada á Cadiz.

Aquest enllás va donar lloch á que's refredessin las íntimas relacions de Bofarull am la sua familia, puig aquesta al principi no pogué veure am agrado que s'introduís á son si, una persona quals antecedents l'hi eran desconeguts, vinguda de lluny, y de parla y costums molt diferents de las de la terra: mes com n'volada d'istiu, 's devanesqué tota prevenció tan prompte tingueren ocasió de coneixer las prendas de amabilitat, talent y fortaleza de esperit, que recomanaba l'acertada elecció feta per lo discret D. Próspero.

Est en mitg de la pau y satisfacció de la vida de familia, majorment quant lo cel li va concedir á son primogéni En Manuel, actual arxiver; no tenia altre goig que son arxiu, qual arreglo y ordenació volia una paciència y cons-

tància á tota proba: tal era l'abandono y desordre en que s'veyan escampats per terra en los soterranis del antich palau de la Diputació, 'ls códices y documents més interessants pera la nostra historia y la dels Estats Units á la confederació Catalana-aragonesa. Eran de oír las lamentacions del entés y zelós arxiver, al veure que 's desatenian las suas prudents reclamacions, y que per no donárselhi un lloch apropiat pera la custodia y conservació d'aquell tan rich tresor históric, corria perill de desapareixer; puig que lo que'l corch y l'humitat perdonaban, era objecte de la cobdicia de las ratas.

Fou la preocupació constan del il·lustrat arxiver, la traslació del arxiu á lloch apropiat, y son convenient arreglo: sens que en mes de 40 anys es separés del tresor que l'hi estava confiat, sols pera anar á Madrid á instar la traslació del arxiu, ó pera refugiarse lluny del oratje polítich, en la soletat de una casa de camp prop del Francolí y 'ls Pallaresos, vila ahont es conserva encara la llar y familia pairal, d'ahont sortiren dos de las familias Bofarull que existian á Reus.

En mitg de sa modestia y suavitat de caràcter, estimaba en molt lo seu decoro y tenia gran fermesa. De lo primer ne son testimoni lo negarse als prechs del seus amichs y protectors, quant l'instaban demanés la sua reposició, quant á consecuenca, d'un dels frequents trastorns que tan intranquils ens tenian durant la minoria de la Regna D.ª Isabel, vá ser separat del seu càrrech. «Ja 'm reposarán, contestaba, quan advertesquin l'injusticia am que han procedit.»

De sa serenitat fundada en la tranquila conciencia y ben obrar, y de la sua fermesa de caràcter, en respon lo succehit quan Ferrant 7e trobantse á Barcelona va visitar l'arxiu.

Al creuar lo Rey lo pati y corredors del gran casal del palau de l'Audiencia y Diputació, va encendre un cigarro; mes á la porta del arxiu trobá á Bofarull que respectuós l'hi digué, «si V. M. no 'm dispensa del compliment de las ordres que te donadas, no puch permetrer que entri am lo cigarro encés». Somrigué lo rey y l'ensant lo cigarro va entrar, guanyant la sua confiança y afecte aquell acte d'enteresa, que poch ó ningun dels cortesans que acompanyaban al monarca hauria imitat á trobarse en cas semblant.

Será interminable la nostra narració, si 'ns deteníam á contar detalls de la vida de Bofarull, y fer menció minuciosa dels seus mèrits; lo que valia nostre il·lustrat y modest paísá, ho pregonan l'arreglo del arxiu de la corona d'

LA DRESSERA. DIBUJIN A LA PLOMA PER J. GUASCH.

Aragó, que alaban quants estrangers han tingut ocasió de visitarho; ho diuen també 'ls sabis escriptors nacionals y estrangers, als qui doná ajuda ab las noticias que 'ls hi facilitaba referents al objectiu de llurs respectives obras; ho fan públich las que ell doná á llum, y mes que tot la educació é instrucció esmerada que va donar al seu estimat fill y successor, l'actual arxiver don Manuel de Bofarull y Sartório, quina amabilitat, virtuts y honradés á tota proba, laboriositat é ilustrada erudició, son dots que honran al fill y aquilatan la válua del pare.

Aquest en mitg del molt que fer l'hi donaba l'ordenació de son arxiu, y la continuada correspondencia á sostindre am l' Academia de l'història y la gent de lletras de tota Europa; encara sa incansable laboriositat l'hi va permetrer donar á llum las obras següents:

L'edició, junt ab altres companys, de la Crònica de Catalunya obra inedita del Dr. Geroni Pujades.

Colecció de documents ineditos del arxiu general de la corona d' Aragó.

Colecció d' actas de Corts.

Paleografia del real arxiu de la corona d' Aragó.

Colecció diplomática alfabetica de noticias històriques y curiosas, dels documents que 's guardan en l' arxiu catalá-aragones.

Los Comptes de Barcelona vindicats en cronologia y genealogia dels reys d' Espanya: obra que meresqué 'ls elogis y molt favorable informe de part de l' Academia d' Historia.

Si á las esmentadas obras afegím los lluminosos informes y numerosas consultes, que sobre epissodis ó sobre punts obscurs y duptosos l'hi foren dirigits, tant per part del Govern y autoritats, com per la d' Acadèmias, arqueòlechs é historiadors: es vindrá á coneixer la laboriositat, erudició y solidés de coneixements de nostre savi país; que en tots temps meresqué l'apreci dels seus conciutadans, y l'estimació y elogis de sabis extrangers que tingueren lloch de tractarlo, ó de coneixer las sevas obras.

Fou nostre biografiat Secretari honorari de S. M.: individuó corresponent de l'Academia de l'història: académich honorari de l'Económica de Valladolid: Soci de número de la Real Academia de bonas lletras de Barcelona, de la que 'n sigué President durant molts anys: Jurat pera fallar sobre delictes d'imprenta: revisor de lletra antiga de Catalunya: Soci de la Económica Barcelonesa d'amichs del país: de la d'amichs del país de Valencia: de la d'antiquaris del nord; de la Sociedad numismática matritense; de l'arqueològica Tarraconense; de la d'amichs de l'instrucció: vocal de la Caixa d'economías de

Barcelona: vicepresident de la comissió de monuments històrichs y artístichs de la provincia de Barcelona: Comendador de la Real Ordre americana d' Isabel la Católica y cavaller de l'ordre de la Llegió d'honor de Fransa y últimament Diputat provincial.

Devant de tants homenatjes d'apreci, consideració y respecte, y dels elogis que del seu saber ne feren corporacions científicas nacionals y estrangeras, y molts sabis escriptors, en particular Clemencin, Fernández Navarrete, Quintana, Vidal, Caballero, Torres Amat, Antoni Lopez, Nogués Secall, Salvá y Tejada entre ls espanyols; y 'ls estrangers Bonaini, A. Gaubert, Rany, Saint Malo, Rosew Saint-Hilaire, Pardessus, Du-Mege, lo Duch d'Aumale, lo marques Guino Caponi, lo Comte de Saint Priest, Próspero Mérimé y altres; Reus deu complaurers ab contarlo entre sos mes distingits fills, honra de la seva pàtria y de tota la terra catalana; creyentnos nosaltres cumplir un deber, rendint aquest tribut y recort de respecte y consideració del que tant mereixedor es nostre savi país don Próspero de Bofarull y Mascaró, un dels preclars fills de Reus que mes honran á nostra estimada patria. Rebin aquesta y la familia del restaurador del arxiu de mes válua de Catalunya, lo testimoni de nostre apreci y lo tribut de consideració que los hi rendím, al tributarlo á l'honrosa memoria de tan preclar reussench.

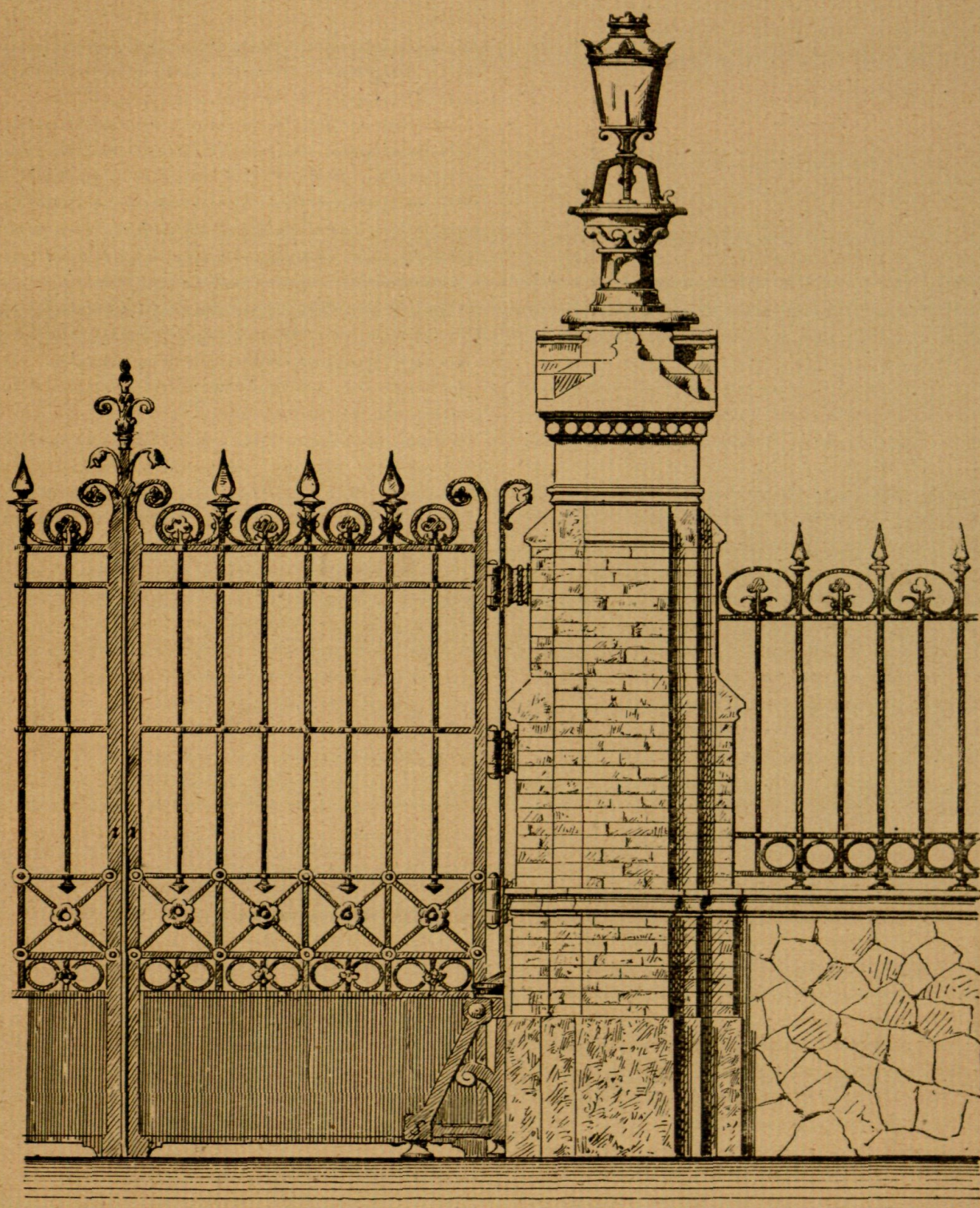
BERNARD TORROJA.

MATINADA

Ja naix lo dia
plé de alegría;
cap á la posta las ombras van;
pél cel no 's vehuen ja casi estrellas,
que totas ellas
la llum del auba las va amagant.

Pél bell fullatje
juga l'oratje;
perfums escampan las gayas flors;
los muixons cantan per la espessura,
y 'l rech murmura,
besant las herbas, dolsos remors.

Lo jorn comensa:
encara llensa
sas tendras notas lo rossinyol.
La mar suspira; l'aura la besa;
plé de bellesa
de entre sas onas s'aixeca l'sol.

MATADERO MUNICIPAL DE REUS. UN TROS DE RETXA DETALLADA, DIBUIX DE F. BORRÁS

Biblioteca de Comunicació
(Vegis lo grabat de la plana 104). Hemeroteca General

Ja naix lo dia;
ja la alegrí
per tot s' escampa, de nou retorn;
¡que n' es de hermosa la matinada!
Altra vegada
la llum, la vida per tot entorn.

CATARINA FERRER.

Ampolla, 20 Agost de 1890

LA MISSA DELS SOLDATS

(RECORTS DE L' INFANCIA)

E RAN aquells temps—quaranta anys enrera—en que la ciutat de Reus tenia una fesomia molt diferent de ara; més original, més propia; aquells temps en que, baix lo punt de vista social, las fitas dels termes estaban encara dretas en los costums, y no s' habia arribat á la mal entesa, anivelladora tendencia que sols serveix pera falsejar los caràcters y vulgarisarho tot. Hi habia *senyors, menestrals y trevalladors*: los senyors ho eran de bo y procedian com á tals ó, cuan menos en públich, guardavan las formas: los menestrals estaban contents en la seva mitjanía, y 'ls treballadors, fins los que no anavan á missa, invocavan á «Sant Pancrás, salut y feyna.»

Eran aquells temps en que la plassa de la Constitució no estava empedrada: en que en ella, en dias de festivitats públicas ó be de bullanga política, se encenian las teyeras ó graellas; en que no s' havia emblanquinat, convertintla en adefessi, lo devanté de la Casa comunal: en que's venian los bitllets de la Rifa setmanal de la Casa de Caritat, al so del pitu y timbal; los metjes y advocats usavan, indefectiblement, barret alt; gech y catxutxa 'ls menestrals, y 'ls paigesos calsa curta y gorra morada.

Hi havia partits moderat y progressista: casino dels senyors, cafés de lliberals, y *matinés* en la montanya.

Sols los corders eran carlistas y encara no tots.

Un dels espectacles públics que de aquell temps més ab relleu grabats quedan en ma memoria, es la MISSA DELS SOLDATS.

Hi havia en Reus, allavoras, numerosa guarnició militar, ja per gosar la nostra ciutat fama de bullanguera, ja per ser centro de operacions en la campanya que las tropas del Govern sostenian entre 'ls sublevats carlistas y republicans, los quals, tractantse de banderejar y moure brega, llavors tots eran uns.

Cada dia festiu á quarts de una de la tarde, la

tropa, anava á missa, y, ab trajo de gala y en correcta formació, baixava desde 'l cuartel á la parroquia de Sant Pere.

Per mes que sovint se repetís l' espectacle, era tot un aconeteixement per la majoria dels nostres convehins. Anar á veure *baixar la tropa*, se considerava obligació que, avans de dinar, s' imposava cada dia festiu tot reussense no inhabilitat pera sortir de casa.

Teniam de guarnició lo regiment de infantèria de Zaragoza, manat per lo coronel D. Genaro Quesada, mort fa dos anys en Madrit, havent ocupat los mes alts llocs de la milicia. A mes del regiment, que era complert, compost de mil doscentas plassas, no com los de ara que fan l' efecte de dos cents soldats que acompanyan á cinquanta gefes y oficials, hi havia una bateria de artilleria de montanya, un esquadró de caballeria y en ocasions, fins enginyers.

¡Dava goig veure avansar en formació lo regiment de Quesada!

Obria la marxa l' esquadra de gastadors, ó *atxeros*, que 'ls xicots ne deyam. Eran vint soldats vells, reenganxats, alts com á torres, ab barba llarga, natural uns, altres postissa: manats per un cabo, més gran y més barbut que tots. Un llarch devantal de sóla, blanch com la neu, los cubria desde 'l pit al jenolls; unas manoplas de la mateixa pell y color de forma cónica en las munyecas; grans xarreteras de estam vermell, la xapa de llautó al bras, penjat al cinturó l' ampla matxete, lo fusell á la bandolera, y al coll y sostingut ab la ma dreta; l' un portava la grossa destrál, l' altre 'l mall, l' altre la pala, 'l pich ó la serra; ferramentas bruniadas que semblavan de plata ab mánechs vernissats que s' hi veyia la cara. Afeijexin á tot aixó lo gran morrió de pell negra ab cimera blanca y xapa daurada ab las armas de Espanya, y, díguinme si, ab tal indumentaria y ab l' aire marcial per tot extrem que estudiadament mostrava, havia de imposar respecte, á xichs y á grans, la gallarda avansada.

Seguía á sis passos dels *atxeros*, la banda de tambors y trompetas, y al devant de ella, lo TAMBOR MAJOR. Era aquest, baix lo punt de vista del convencionalisme artístich dat al espectacle, la principal figura del quadro. Guapo y bon mosso, de aspecte més distingit y fatxender que 'l cabo de gastadors, com aquest cubria 'l seu cap fins á las cellas alt morrió negre y pelut, pero en lloch de la cimera de pintadas cerdas, ficíssim y gros plumall blanch onejava al vent. No hi faltavan al morrió las carrilleras de metall y 'l escut de armas, pero ben cisellat y daurat al foch. Portava xarreteras de fil de or, gran

casaca de panyo blau fosch, ab entorxat en las mánegas, pantalón ab franja d' or, y crehuava son pit un ample, y xarolada banda negra, en mitj de lo cual campejava, á manera de escut heráldich, una xapa que semblaba d' or fi, ab dos petitas baquetas de caoba ó *palo santo*, unidas ab una cadeneta. Rich talabart compost dels colors nacionals, del que penjaba una espasa de primorosa empunyadura, completava l' trajo del nostre personatge, popularíssim, com pot suposarse, entre la brivalla que embadalida, 'l rodejava.

Pero l' tambor major no era tan sols en lo cas de que parlo, una figura de planta; efectuava una especie de exercici acrobátich que 's lo que 'l acabava de fer interessant. Provehit de una mangala de vuit pams, capsada un extrem per un pom de coure per l' estil dels que 's vehuen en los balcones de las casas antiguas, adornada ab cordons y borlas de colors, cada vint y cinch ó trenta passos, la llessava al aire imprimintli un moviment de rotació sobre si mateixa, y, sens deixar de marxar al pas militar, al descendir la mangala per la gravitació, la recullía ab destresa y gracia.

La banda de tambors y trompetas, dava al regiment en marxa un aspecte marcial insustituible. No en va s' en deya dels timbals *caixas de guerra*. Las trompetas militars de aquells temps, no eran com las de ara, reduhidas á un extrem que semblan joguina de noys. Eran llargas y de ample boca, rublertas de cordons grochs, verts ó vermells segons fos de fusellers, cassadors ó granaders la companyia á que estava adscrit lo soldat trompeta.

Derrera de la banda de tambons, formant cos apart, venía la música del regiment. Fos perque vestian diferent, fos per una especie de selecció natural que la distinció del cárrech produhía, los músichs militars de aquell temps, no semblavan com los de ara, soldats rasos. Al contrari, pareixian oficials. Lo trajo era fet á la mida. Casaca de panyo blau turquí, ab vius dorats y botons de metall blanch, xarrateras caponas del mateix metall, pantalons perfectament entallats y ab franja de plata, espasí al costat sense cinturó, y un petit murrió ab *llorron* de plomas blancas, formava l' uniforme dels destinats á alegrar los cors dels guerrers per medi del ritme y de la melodía sinfónichs.

Llavoras no 's coneixía la trompetera *xaranga* á que ara han vingut á parar las músicas de casi tots los regiments. A mes del bombo, redoblants, ferrets y platerets, entre 'ls instruments sorollosos hi havia las *campanillas*, que no era 'l campanólech de ara, sino un instrument mes vis-

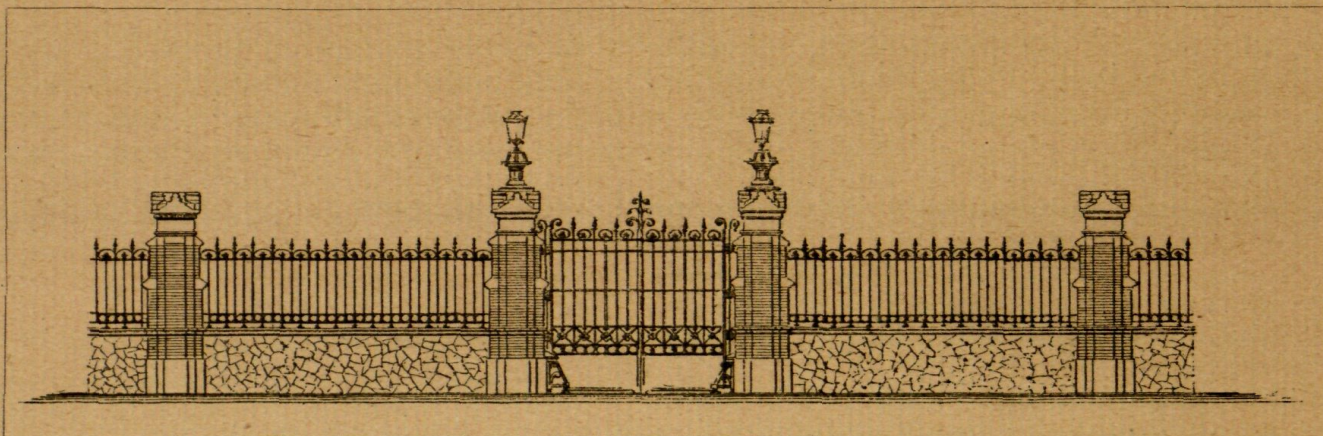
tós, recort dels árabes espanyols, que si be servía mes de enferfeh que de utilitat, ab las movibles mitjas llunas y vermella cua de cavall al cim, animava á la renglera dels instruments mes bastos que anavan devant de la banda. A mes ;no imposavan poch als noys peruchs y fins als vehins de Colldejou y de la Mussara, que 'n Reus se trobavan, aquells trompons en figura de serpent caragolat pel cos del músich, ab un pam de boca oberta, ab dents y tot!

¡Si semblavan serpents de bo!

Deu passos enrera venía Quesada, lo coronel del Regiment que 'n lo temps de que parlo acabava de ser ascendit á brigadier: jóve y guapo y á mes simpátich per lo seu carácter amable y franch, tothom, al passar, lo saludava. Rodejat per los comandants del batalló y ajudants de órdres, rumbeijant los uniformes de gala plens de galons y plomas blancas, ab las dauradas golas sobre 'l pit y en ellas grabada la xifra de Isabel II, formavan un grupo que enamorava véurerlo.

Seguian los dos batallons, que anavan separats per l' abanderado del Regiment. La companyia de granaders, devant: las quatre de fusellers, després; la de cassadors derrera. Los granaders ab xarreterras, coll y *boca manga* vermellas, grogas los fusellers, y 'ls cassadors, verdas. Llarchs fusells ab pany de pedra, corretjám blanch ab gran cartuxera xarolada y morrió cilíndrich, engalonat, ab la roja escarapela surmontant la corona de las armas de Espanya. De Tots Sants á Corpus, casaquilla y pantalón de panyo blau; y de dril blanch, de Corpus al mes de las castanyas. En aquella época, los soldats servían vuit anys, y no pochs, se reenganxavan; per lo tant, se veyan molts veteranos, ab lo pit ple de creus y galó de distingit en la mánega. Eran los sargentos y cabos primers, generalment, mossetons de llarch mostatxo y cara expressiva, perill constant de las cambreras y criadas, en estat de méréixer. Y, no parlém dels gefes y oficials, solters casi tots, que portavan á revolt mitj Reus, desde l' encopetada senyoreta fins á l' aprenenta de sastre ó modista, passant per aquell brillant estol de menestralas que per causa de la trasformació dels trajos y costums, ha desaparegut del nostre poble.

La tropa de las demás armas—cavallería y artillería—tancava la columna. Los artillers, vestian mes serio que ara vesteixen; casaca de panyo negre, pantalón també negre ab franja vermella, xarreteras del mateix color y botons de metall groch grabada en ells la flamígera bomba. Lo morrió se diferenciava del d' infantería, per tindre una forma y proporcions mes en armonía ab los homes de gran alsada. Un soldat de arti-

MATADERO MUNICIPAL DE REUS. RETXA QUE HA DE TANCAR L'EDIFICI

PROYECTE Y DIBUX DEL ARQUITECTE F. BORRÁS

llería, se distinguía á la llega del de las demás armas.

La cavallería que 'n Reus teníam, era de corassers; y 'ls corassers llavors, ho eran de bo. Portavan corassa y espatller de ferro brunyit que enlluernava, y en mitj de la corassa un sol daurat que no hi havia mes que veure. Lo casco ó elm de dos pams de alt, al estil grech clàssich, ab la cresta peluda y la cua de cavall que cubria 'l clatell del soldat y s'estenia per tota l'espatlla, podía ser molt pesat y enutjós, pero feya tropa, y no com los de ara era un casco de guardarroba de teatre.

Durant tres mesos del any, los primers del istiu, al derrera de la columna, hi anavan los reclutas ó quintos, de poch temps entrats en lo servey militar. Aquells pobres, mentres durava 'l período de instrucció, anavan á missa sense fusell ni correatge; ensacats, si axís puch ferme entendre, en la jaqueta groga y pantalons blaus que als mes de ells los hi venian amplísimos; ab lo coll ert per efecte de un corbatí de sóla de un dit de gruix, coberta la clepsa ab una gorra de cuartel, de un pam y mitj de alsada, esforçantse per portar lo pas militar y movent los brassos com per máquina; eran la burla dels pillets y de alguns tanocas grans que mereixían rodar la cenia. Encara 'm sembla veure 'l rostret trist y compungit de molts de aquells infelissos, arrancats violentment de la llar materna, portats á terras estranyas, bárbarament tractats per los cabos de vara, imatjes de l'anyoransa, la cual, cuan se sent als vint anys, produheix efectes desastrosos. Com la columna era extensa y 'ls quintos anavan á la cua, ni sisquera 'ls acorts de la música arribavan allí per alegrar l'ànima d'aquellas pobres víctimas de la mes gran de las injusticias sociales.

*
* *

¡Recorts de l'infancia!

Com, enfilantse per escórrechs y senderóns, se puja per l'aspre serra que forma 'l grandió anfitatre que rodeja 'l nostre camp de incomparable hermosura, y, al arribar al cim, se veu desplegar als nostres peus la gran extensió de la vall frondosa, y allá llunyant la mar blavenca que 's confón ab lo cel, vera imatge de l'infinit, axís, en la penosa ascensió per la montanya de la vida, avans de arribar á terme, si 's dirigeix abaix la vista, semblan mes bells y deleitosos los objectes que deixám enrera, y ho semblan mes, tant quant mes lluny de nosaltres se determinan. Quedan en l'imaginació grabadas ab mes relleu, las impressions llunyanas que las props. De mí puch dir que, avuy, recordo millor las cosas vistas en l'infancia y en lo capoll de la joventut, las amistats llavors contretas, las ensenyansas llavors adquiridas, los goigs y 'ls dolors morals sentits, que tot lo de la hermosa, juvenil edat y de la plenitud de la vida, quals impressions, mes racionales, menos instinctivas, las veig, no obstant, enbolcalladas en l'esbarzeral inextricable que forman las aufanas passions, los desenganys espinosos y 'l sech rostoll del dupte baix lo cel plomós y l'atmosfera asfixiant de la fatalitat tristíssima...

Al descriure avuy la *missa dels soldats*, no he fet mes que guaytar á la vall dels meus recorts grats que s'allunyan y s'esboyan per l'espai de l'existencia, fins á confondre 's ab l'infinit, de ahont tot ha sortit y ha de tornar tot en l'evolució incontrastable y eterna del ser que, animant l'Univers, á sí mateix s'anima.

Madrid 1899.

J. GÜELL Y MERCADER.

Biblioteca de Comunicació
i Hemeroteca General

IMP. VDA. TORROJA. REUS